

עניג שבת

בס"ד

ערב שבת קודש

עלון דו שבועי

כ"ב במנחם אב ה'תשע"ב
יוצא לאור ע"י העמותה להשרשת ערכים יהודיים לאומיים (10.08.2012)

פרשת: עקב - ראה

עלון מס' 22 (1071)
(שנה עשרים ושש)

מועדי השבת עקב
ער"ש מוצ"ש

י-ם	18.52	20.06
ת"א	19.07	20.08
ח'פה	19.00	20.09
ב"ש	19.09	20.07
א'לת	19.02	20.05

זמני היום והלימודים היומיים:

משבת עקב - יום ו'	(אופק ת"א)
עלות השחר	4.28 - 4.23
זמן הנחת תפילין	4.58 - 4.53
הנץ החמה (מישור)	5.07 - 6.03
הנץ החמה (הנראה)	6.11 - 6.08
ס"ז ק"ש מג"א	8.36 - 8.34
חצות היום	12.45 - 12.46
מנחה גדולה	13.18 - 13.20
שקיעת החמה	19.22 - 19.28
צאת הכוכבים ב'	20.12 - 20.18

דף יומי: ברכות י - טז

מועדי השבת וראש חודש ראה
ער"ש מוצ"ש

י-ם	18.45	19.58
ת"א	19.00	20.00
ח'פה	18.52	20.01
ב"ש	19.02	19.59
א'לת	18.55	19.57

זמני היום והלימודים היומיים:

משבת ראה - יום ו'	(אופק ת"א)
עלות השחר	4.35 - 4.29
זמן הנחת תפילין	5.05 - 4.59
הנץ החמה (מישור)	6.12 - 6.08
הנץ החמה (הנראה)	6.16 - 6.12
ס"ז ק"ש מג"א	8.39 - 8.37
חצות היום	12.43 - 12.45
מנחה גדולה	13.16 - 13.18
שקיעת החמה	19.14 - 19.21
צאת הכוכבים ב'	20.04 - 20.11

דף יומי: ברכות י - טז

זמני היום והלימודים היומיים:

משבת ראה - יום ו'	(אופק ת"א)
עלות השחר	4.35 - 4.29
זמן הנחת תפילין	5.05 - 4.59
הנץ החמה (מישור)	6.12 - 6.08
הנץ החמה (הנראה)	6.16 - 6.12
ס"ז ק"ש מג"א	8.39 - 8.37
חצות היום	12.43 - 12.45
מנחה גדולה	13.16 - 13.18
שקיעת החמה	19.14 - 19.21
צאת הכוכבים ב'	20.04 - 20.11

דף יומי: ברכות יז - כג

לזמנים נוספים בכל הארץ שלח את המילה "זמן" ובקשתך למספר 1315.
לדוגמה: "זמן שקיעה מחר בטבריה"
את העלון ניתן למצוא באתר www.yeshiva.org.il
וגם באתר מורשת בקטגוריית עלוני שבת
ב"מידע יהודי" www.moreshet.co.il
יו"ד העמותה והעורך עו"ד שמואל כהן
כתובת: רח' בלוק 3, ת"א
טל: 03-5234063, פקס: 03-5234054
דוא"ל: smuladv@netvision.net.il
דפוס: אקסטרה פרינט 50-54-1700

"ואהבתם את הגו, כי גוים היתם בארץ מצרים."

ההלכה המקובלת מפרשת את אהבת הגו (דברים י, יט) כמחויבות לגר צדק שהצטרף לשורות האומה "שבא ונכנס תחת כנפי השכינה" כלשון הרמב"ם (הלכות דעות, פרק ו הלכה ד). לעומת גישה זו מסביר הרב יוסף אלבו, בעל ספר העיקרים: "ולא גר צדק בלבד, אלא אפילו על תושב שאינו עובד אלילים..." (מאמר שלישי, פרק כה). ה'חפץ חיים', אף הפליג וביסס המצוות הקטן (וכן ספר החינוך, מצוות עשה ס"א). הוא מונה כמצוות עשה ממש לאהוב כל גוי הבא לעיר של יהודים, אף אם לא הפסיק לעבוד עבודה זרה.

לאור פסיקת הרמב"ם דבריהם של הרב יוסף אלבו וה'חפץ חיים' נראים מרחיקי לכת. מה הביא אותם לנקוט בעמדה פרשנית שכזו שאמנם הולמת את פשוטי המקראות, אך עומדת בניגוד לעמדת ההלכה המקובלת?

התשובה עשויה להתגלות לנו מתוך הבנה מעמיקה של שאלת הזהות היהודית, אותה ניתן לברר דרך העמקה במצוות הפסח, המהווה מרכיב הכרחי בזהות זו.

מרכיב נוסף הוא מצוות המילה. במקומות רבים מצטלבות דרכיהן של הפסח והמילה. אלו שתי מצוות העשה היחידות שחייבים עליהן כרת. בנוסף, קרבן הפסח נאכל רק על ידי הנימולים.

הפסח הוא חובה מכוונת מבחינה חברתית, ומי שאינו מקיים אותו פוגע בזהותו הלאומית. לפיכך במקרה של ישראלי שלא חגג את הפסח ללא סיבה מוצדקת התורה פסקה "ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (במדבר ט, יג) דין שבמובנו הפשוט כולל הוצאה מכלל האומה וחרם.

כידוע, החובה העיקרית בפסח מעבר לאכילת המצות והזבח, היא "והגדת לבנך" - לספר ביציאת מצרים. זו אינה אלא העברת הנרטיב המכוון היוצר את עיקר הזהות הלאומית. כדי לבחון מדוע דווקא הפסח הוא המצווה המגדירה את הזהות היהודית, עלינו לברר את שורשו של סיפור יציאת מצרים.

עיקרו של סיפור יציאת מצרים הוא היציאה מן השעבוד אל החירות. העוולה החמורה העולה מסיפור זה היא היחס המנוכר לזר. יחס זה הוביל לעבדות פיזית, לניצול ואף להריגת ילדי העברים. ההצרה הגדולה של סיפור יציאת מצרים היא השחרור מעול הניכור, ההכרה בכבודו של האדם באשר הוא והדאגה לזר ולחלש. הסיפור המכוון הלאומי של עם ישראל זרוע כולו בערכים המשותפים לכלל הברואים ובמוטיבים אוניברסאליים. הוכחה לכך היא שעוצמת סיפור יציאת מצרים המשיכה לפעם במשך הדורות בתרבויות שונות ולהוות שופר במלחמתם של הנדכאים והמנוצלים לחופש. כך למשל הזדהו העבדים השחורים בארצות הברית עם סיפור עבדות העברים במצרים ובחרו לאמצו לחיקם, ולצדו גם את סופו המנחם.

באופן פרדוקסלי טמונה עמוק בתוך הזהות הפרטיקולארית היהודית, הזדהות עם האחר- עם כל באי עולם. כך מי שאינו מוכן לפתוח את ליבו כאדם לאדם, לא יוכל להיכלל בכלל ישראל "ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". נראה שזהות זו היא שפעמה בליבם של הרב יוסף אלבו וה'חפץ חיים' והנחתה אותם לפרש את הפסוקים העוסקים בגר כפשוטם. ה'חפץ חיים' חש מעומק ליבו שגם גר תושב ראוי ליחס של אהבה, אפילו אם דתו שונה.

מבוסס על ספרי: יודוך רעיוני: התבוננות הגותית בפרשת השבוע. ניתן להשיג דרך הישיבה: yeshiva@maalegilboa.org.

הרב **דוד ביגמן** הקיבוץ הדתי, ראש ישיבת מעלה גלבע

<p>העלון מוקדש לזכר ולע"נ רחל (לבית הנדליש) אלקון ז"ל, נפטרה ב-א' באלול תשל"ח. יהי זכרה ברוך!</p>	<p>העלון מוקדש לזכר ולע"נ שלום יעקב בן מנשה וכתון ז"ל, נפטרה ב-כ"ה במנחם אב תשס"ט. יהי זכרו ברוך!</p>
---	---

על אף כל הקשיים אנחנו מרוויחים ביושר את החיים בארץ. במסכת ברכות (ח, א) אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל (יש בבבל זקנים יהודים). תמה, והכתיב "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה" (יא, כא), משמע, אבל בחוץ לארץ לא. אמרי ליה: הם מקדימין ומחשיכין לבי כנישתא (הם מקדימים לבוא ומאחרים לצאת מבתי הכנסת), אמר: היינו דאהני להו. ומקשה, שם בפרשת השבוע עקב, הכלי יקר: "וקשה על תירוץ זה כי עדיין הקושיה במקומה עומדת שהרי בפסוק זה אמר סתם על האדמה בלתי שום חלוקה. ונראה לפרש", אומר הכלי יקר, "על דרך שאמרו רז"ל (במגילה כט, א) שעתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבחוץ לארץ שיקבעו בארץ ישראל. ואם כן האדמה שבכל בתי כנסיות של חוץ לארץ זו היא האדמה (ברוחניות) של ארץ ישראל שהרי לעתיד יקבע ה', בתי כנסיות, הבנין והקרקע מכל וכל אל ארץ ישראל". זהו גם הסברו של המהרש"א (בברכות). לכלי יקר קשה מה שתלה הדבר דווקא ב'אקדומי ואחשוכי' אבל הוא לא נותן תשובה על כך, שהרי לתשובתו מספיק שבתי כנסיות הן "האדמה של ארץ ישראל" ומה מוסיף זה שמקדים לבוא או זה המאחר לצאת מבית הכנסת?

הרב ישראל מאיר לאו שליט"א, הרב הראשי לתל-אביב, גם הוא מתפעל מההברקה של המהרש"א, ומפצח את הקושיה ממשנה בבא מציעא ומדברי המהר"ט - רבי יוסף מטר'אני (רבה של קושטא). כך מסביר הרב לאו את הקושיה ופותר אותה, מעשה אומן, כפי ששמעתי ממנו בהרצאה מאלפת, וכך הסביר: משנה בבבא מציעא פ"ד, השוכר את הפועלים. קבלן הוסיף לפועלים שכר גבוה יותר ממה שנהוג בשוק וביקש תמורה גדולה יותר בזמן עבודה. הגמרא סוברת שזה שהוספת בשכר היה כדי שהפועלים יעבדו עבודה איכותית יותר, לא לפי הספר אלא עבודה משובחת. כלומר יש שתי דעות לתוספת השכר. תן גמול בשעות נוספות או גמול בעבודה איכותית יותר. איוב אמר: "הלא צבא לאנוש על ארץ, וכימי שכיר ימיו" (ז, א) כלומר, חיי אדם קצובים הם מראש כתקופת עבודתו של השכיר. הקב"ה בעל הבית ואנחנו שכירים. למשכורת שלנו יש גבול כפי שקבע דוד המלך: "מי שנותני בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה...". אומרת התורה: "למען ירבו ימיכם" - אם אתם רוצים תוספת זה יהיה בשכר שעות נוספות או בעבודה איכותית יותר. עבודה איכותית יותר אפשר לעבוד את הקב"ה רק בארץ ישראל. רק כאן אפשר לקיים את כל המצוות. משה, מי כמוהו יודע, שיש מצוות רבות שבערבות מואב הוא לא יוכל לקיים. לא לחינם התפלל משה רבנו חמש מאות וחמש עשרה תפילות ובקשות - תן לי לעבוד ושם בארץ ישראל אוכל לעבודך כראוי.

כשבאו לרבי יוחנן (בן נפחא, ראש הישיבה בטבריה) וסיפרו לו שיש בבבל יהודים בני מאה ולא רק בני שמונים הוא התפלא: הרי זה רק כאן זוכים להאריך ימים. כשאמרו לו שיהודים בבבל באים מוקדם לבית הכנסת ויוצאים מאוחר הביץ שהם נותנים שם שעות נוספות ועובדים את הקב"ה עבודה איכותית. היינו דשפיר, אמר רבי יוחנן. האקסיומה של רבי יוחנן שארץ ישראל נתברכה בכל המעלות. כאן ירבו ימיכם, כאן בארץ ישראל נזכה שבמהרה נוכל לקיים את כל המצוות ונעבוד את ה' עבודה איכותית מלאה כך שנזכה לברכה: למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה.

זה הזמן ללמוד מהגדולים איך שוחים בתקשורת!

מסלולי לימוד והתמחות מעשית
• תקשורת: רדיו ועיתונאות
• פרסום: יחסי ציבור, פרסום ודוברות

מכון שופר ורדיו קול ברמה מציע: מסלולי לימוד מקצועיים בתקשורת ובפרסום, המשלבים התנסות מעשית באולפני רדיו "קול ברמה" וסיוורם במערכות עיתונים ואולפנים נוספים. הקורסים מועברים ע"י אנשי תקשורת בכירים ומנוסים. משך הקורס: כ-5 חודשים, בסיומו מקבלים הבוגרים תעודת גמר. הצטרפו למאות בוגרי "מכון שופר" שהשתלבו בתעשיית התקשורת.

מכון שופר ללימודי תקשורת - 03-9678555 | www.dapeshofar.co.il | sfr@bezeqint.net

מכון שופר ורדיו קול ברמה מציע: מסלולי לימוד מקצועיים בתקשורת ובפרסום, המשלבים התנסות מעשית באולפני רדיו "קול ברמה" וסיוורם במערכות עיתונים ואולפנים נוספים. הקורסים מועברים ע"י אנשי תקשורת בכירים ומנוסים. משך הקורס: כ-5 חודשים, בסיומו מקבלים הבוגרים תעודת גמר. הצטרפו למאות בוגרי "מכון שופר" שהשתלבו בתעשיית התקשורת.

כריש בפוטנציאל?

נאות דשא נופש, אירוח ותרבות ארגון שבתות עיון ושבת חתן

<p>ראש השנה תשע"ג</p> <p>בבית הארחה המיוחדש רמות שפירא מושב בית מאיר כט' אלול ע - ב' תשרי עג 16-18.9.12 - שני לילות. 3 מנינים, שעורים והרצאות, בעלי תפילה ותקיעה מיוחדים פנסיון מלא כשרות מהודרת</p>	<p>סוכות תשע"ג</p> <p>בבית הארחה המפואר בית וגן ירושלים ד' י"ז בתשרי עג 30.9-3.10.2012 שלושה לילות. אפשרות לשני לילות ראשונים. פנסיון משולב. 3 מנינים, שעורים והרצאות, כשרות מהודרת - סוכות מהודרת</p>
---	---

שמעון נייד 08-9268663, פקס 052-3611441

שבת פרשת עקב

ההפטרה: "ותאמר ציון" (ישעיהו מט, יד).

מברכים: **פרשת החודש: אלול**

המולד: יום שיש עשה 1, 13 דקות ו-7 חלקים.
ראש חודש אלול יהיה בשבת קודש ולמחרתו ביום הראשון הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה. (אומרים "ולמחרתו").

אין אומרים אב הרחמים ולא מזכירים נשמות.
במנחה פרקי אבות: פרק ה'.

יום חמישי: אומרים במנחה יום כיפור קטן ואומרים תחנון.
במנחה החודש

מנהג קדמונים, בשבת שלפני ראש חודש, לברך את החודש הבא עלינו לטובה, להודיע אימתי יחול ראש חודש, כדי שיזהרו ישראל בקיום הלכות החודש (משנה ברורה תי, א). אמנם אין בכך חובה, שברכת החודש הינה ברכה שהזמן גרמא, אבל גם הנשים נוהגות לומר ברכת החודש, שהרי ברכה זו היא בקשת רחמים ומתוך כך יזהרו גם הן בהלכות החודש. "אמר ר' יוסי: מימי לא התפללתי מוסף כל זמן שלא ידעתי אימתי ראש חודש" (תלמוד ירושלמי מסכת סנהדרין פ"ה ה"ג).

אומרים הפעם ולמחרתו בברכת החודש

מן התורה אין ראש חודש אלא יום אחד בלבד – הראשון לחודש החודש. שני ראש חודש, יום השני עיקר ויום הראשון אינו בא אלא אם הספק, יהיה בזמן, כשחיכו לעדי החודש. משום כך נמנה יום ראשון של ראש חודש עם החודש שעבר (ל' בחודש שעבר), ורק מיום ראש החודש השני מתחילים למנות את החודש שנכנס. לכן, אין להוסיף את המילה "ולמחרתו" בברכת החודש. ראה: "נוהג כצאן יוסף", ספר מנהגים. מופיע גם בסידור ווילנא. גם בלוח "דבר בעתו", שער זמנים בעתם. ראה גם בלוח לארץ ישראל של טוקציינסקי: בלוח כולל חב"ד, וכן בלוחות אחרים, המתבססים על המנהג וההלכה לא מופיעה המילה "ולמחרתו". **ברם, כשמברכים לשבת קודש הבא ויום הראשון של לאחריו, בשבת כזו מרכזי ש"ץ "למחרתו" ביום הראשון, כדי לשלול את יום ראשון הסמוך לברכת החודש, כדי שלא יבואו ככלל טעות, ויחשבו שראש חודש הוא ביום ראשון הקרוב.** כך כתוב ב"נוהג כצאן יוסף". מופיע גם בסידור ווילנא.

שבת ראש חודש פרשת ראה

בתפילה שחרית אומרים יעלה ויבוא. אחר התפילה חצי הלל.
לקריאת התורה מוציאים שני ספרי תורה. בספר הראשון קוראים ל-7 קוראים בפרשת ראה. לאחר הקריאה גוללים ספר ראשון, ובספר השני קורא למפטידי בפרשת פנחס: **"וביום השבת" עד "ונסכו" (במדבר כח, ט-טו)**
 אם אין אלא ספר אחד – יקרא בו הכל ולא יטלטלו ספר תורה ממקום אחר.

ההפטרה: "ושמים כסאי" (ישעיהו סו, א).
 אין אומרים אב הרחמים ולא מזכירים נשמות.
מוסף: "אתה יצרת" (במקום: "תיכנת שבת").

במוסף אומרים אתה יצרת במקום תיכנת שבת (שולחן ערוך תכה, א). טעה ואמר 'תיכנת שבת' – אם נזכר לפני שאמר את שם ה' שבחתימת הברכה, חוזר ל'אתה יצרת'; ואם נזכר לאחר שכבר הזכיר את שם ה', מסיים 'למדני חוקיך' ('ברוך אתה ה' למדני חוקיך') וחוזר ל'אתה יצרת'; ואם נזכר אחרי שהתחיל 'וצה' – כשיגיע ל'והשבת את העבודה' מוסיף ואומר 'ונעשה לפניך חובותינו בקרבן מוסף יום ראש החודש הזה' וממשיך בברכת 'וצה' על הסדר; ואם נזכר אחרי חתימת הברכה 'ומחזיר שכינתו לציון' לפני שפתח ב'מודים', אומר כנ"ל 'ונעשה לפניך חובותינו בקרבן מוסף יום ראש חודש הזה' וממשיך 'מודים' וכו'; ואם כבר התחיל 'מודים', כל עוד לא סיים תפילתו חוזר ל'אתה יצרת' ומתפלל על הסדר; ואם כבר סיים תפילתו, אפילו לא עקר רגליו אלא כבר אמר 'יהיו לרצון... צורי וגואלי' שלפני 'עושה שלום במרומי' – חוזר ומתפלל תפילת

מוסף של שבת וראש חודש (כך פסק הגרש"ז אויערבאך זצ"ל).
 אמר 'אתה יצרת' אך טעה בחתימת הברכה ואמר 'מקדש השבת' בלבד (או שאמר 'וצה נא במנוחתנו קדשנו במצוותיך' וכו'), יצא ידי חובתו.

במנחה: אין אומרים "צדקתך".

במנחה פרקי אבות: ו'

יום ראשון: ב' ראש חודש אלול בשמונה עשרה "יעלה ויבא". שכח ולא אמר יעלה ויבוא ואמר ברוך אתה ה' – אינו חוזר. בשחרית ובמנחה חוזר. חצי הלל. קוראים בתורה בפרשת פנחס ל-4 קרואים.

ראש חודש / המאחר לבית הכנסת הלל

המאחר לבית הכנסת והציבור עומדים בהלל, יאמר אותו תחילה ואח"כ יתפלל (משנה ברורה תכב, טז). כל זה בתנאי שאמר קודם לכן ברכות התורה, ובתנאי שנותר זמן לקריאת שמע ותפילת שמונה עשרה. העומד בפסוקי דזמרה והגיעו ציבור להלל – יפסיק, ויאמר עם הציבור, אבל בלא ברכה (שם במשנה ברורה). המאחר ואמר הלל עם הציבור, ואחר כך נדמן לו מנין שבו התפלל, רשאי לומר שוב הלל בלא ברכה.

לפני מוסף חולצין התפילין.

יש דעה לחלוץ את התפילין לפני "הי רצון שנשמור חוקיך" ב'ובא לציון'. ויש אומרים לחלוץ אחר הקדיש, והמהדרין נוהגים כך (פרי מגדים).

מתחילים לתקוע בשופר בבחינת "עורו ישנים משנתכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם". תוקעים עד ערב ראש השנה. מתחילים גם לומר "לדוד ה' אורי וישעי", וזאת עד שמיני עצרת. בני עדות ספרד מתחילים לומר כל בקר סליחות.

ברכת הלבנה: מליל שלישי, ג' באלול עד ליל שיש י"ג באלול.

אלול

ז'מל ה' את לבבך ואת לבב זרעך": ראש תיבות אלול – שבחודש אלול מסייעים לאדם עם השמים על התשובה. אלול משמעו: התבוננות חיפוש וחיטוט; כמו שנאמר (ויחזרו ויזכרו, ומתרגמים: 'ויאללו ית ארעא'; – שכך הוא ענינו של חודש זה, התבוננות הלב על כל מעשה השנה – לחפור ולעקור מן הלב כל דבר רע ולשוב אל ה'.

אמירת סליחות

בקהילות הספרדים מתחילים לומר "סליחות" מראשית חודש אלול, מחצות הלילה או מלפני אשמורת הבוקר עד אור הבוקר, חוץ מימי שבת וראש חודש, שאין אומרים תחנונים בשבת ובראש חודש. בקהילות האשכנזים מתחילים באמירת "סליחות" במוצאי השבת של השבוע שלפני ראש השנה, אבל אם חל ראש השנה ביום ב' או ביום ג' בשבוע, ולא נשארו לפחות ארבעה ימי "סליחות", מתחילים את אמירתן למוצאי שבת של השבוע הקודם. מנהג הסליחות של האשכנזים להתחיל את אמירת סליחות בקרוב ליום בריאת העולם – כ"ה באלול.

בכל העדות ממשיכים באמירת "סליחות" עד ליום כיפור. מסורת היא, שאמירת הסליחות באשמורת הבוקר רצויה ביותר, כי עת זו היא "עתי רצון" והקב"ה קרוב אז לכל קוראיו.
בעדות הספרדים קמים כל יום בשעה שתיים לפנות בוקר לאמירת ה"סליחות". לפי ה"זוהר" מתעוררים כוחות הרע משעת "מנחה" עד חצות, ואילו כוחות הרחמים מתעוררים בחצות הלילה ולפנות בוקר, לכן רצוי לומר "סליחות" מחצות הלילה דווקא או לפנות בוקר.

קטעים קבועים בנוסח סליחות ספרד: אשרי, קדיש, לך ה' הצדקה, אל מלך יושב, שלש עשרה מידות, עננו, חטאנו לפניך, יה שמע אביונך, אם אפס, נפלה נא ביד ה', אליך ה' נפשי אשא, אתאנו, שומר ישראל, ממעמקים קראתיך ה'.

תניא בפרקי דרבי אליעזר, "ארבעים יום עשה משה בהר סיני, קורא במקרא ביום ושונה במשנה בלילה, ולאחר ארבעים יום לקח את הלוחות ויוד אל המחנה, ובוים "ז בתמוז שבר את הלוחות, ועשה (שהה) ארבעים יום במחנה, עד שירף את העגל וכתתו כעפר הארץ, והרג את כל (מי) אשר נשק לעגל, והכרית עבודת העגל מישראל, והתקין כל שבט במקומו. ובראש חודש

אלול אמר הקדוש ברוך הוא למשה, עלה אלי ההרה, שסלח הקדוש ברוך הוא לישראל. והעבירו שופר בכל המחנה, להודיע שמשה עולה לה, שלא יטעו עוד אחרי עבודה זרה".

מכיוון שבראש חודש אלול אמר הקב"ה למשה שיעלה לקבל לוחות שניים, שסלח לעדת ישראל, נהגו הספרדים ובני עדות המזרח, להשיכם לבית הכנסת בכל יום לומר סליחות ותחנונים, מיום ראש חודש אלול, עד יום הכיפורים, שבו ירד משה.

י"ג מידות הסליחות בארמית

אמירת י"ג מדות (ה' ה' אל רחום וחנון...) ביחיד, כשאין שם מנין, מובא בסדר רב עמרם גאון (כנראה הסידור הקדמון ביותר), בשם רבינו נתן גאון, שאין רשות לומר י"ג מדות אלא בציבור, כיון שכרת הקב"ה ברית עם משה רבינו ועם אבותינו, שאין י"ג מדות חוזרות ריקם, וכשהציבור מתקבצים, ומבקשים רחמים, ומכוונים את ליבם לאביהם שבשמים, ומתעניים, ועושיין צדקה, הקב"ה מרחם עליהם, ואינו מואס בפילתם. ולפיכך ביחידות כשאין מנין עשרה מישראל אין לאמרם. וכן כתב עוד הרבה מהפוסקים, וכן כתב מרן בבית יוסף, שמנהג העולם כדברי רבינו נתן גאון שאין לומר י"ג מדות בלא עשרה. בשלחן ערוך קבע, שגם יחיד רשאי לקרוא י"ג מדות בטעמי המקרא כקורא בתורה, שאין איסור לקרוא י"ג מדות אלא כשקורא אותם דרך תפילה ותחנונים, שאסור לעשות דברי תורה כתפילה, אבל אם קורא בטעמי המקרא, כמו שקורא בתורה, אין בכך כלום. ופסקו כן על פי תשובת הרשב"א, שכתוב בגמרא (ראש השנה ז, ב) שנתעטף הקב"ה כ"שליח ציבור" לפני משה, ואמר לו, כל זמן שישראל עושים לפני כסדר הזה, אני מוחל להם. אבל אם רוצה היחיד לאמרם כדרך שקורא בתורה דרך קריאה בעלמא, רשאי לעשות כן. כך פסק גם להלכה הרב עובדיה יוסף. כך פסק גם החיד"א בספר ברכי יוסף.

בדומה לכך נפסק לענין הסליחות שנתקנו לאמרם בלשון ארמית, כגון, רחמנא, דעני לעני ענינן, מחי ומסי, וכו', גם כן מבואר בפוסקים שאין ליחיד לאמרם כלל. ראה גם בחזון עובדיה (ימים נוראים עמ' יא). והטעם לזה, הוא מפני שבני ישראל כשהם בציבור, שכינה עמהם, ואז אין הם צריכים את עזרת מלאכי השרת כדי שתתקבל תפילתם, אבל יחיד צריך לעזרת מלאכי השרת כדי שתתקבל תפילתו, (שבת יב ב). והואיל ומלאכי השרת אינם מבינים לשון ארמית, אל יב ליחיד לבקש צרכיו בלשון ארמית, אלא הטוב מכולם שיבקש צרכיו בלשון הקודש. ובכלל זה שאל לו ליחיד לומר את קטעי הסליחות שבלשון ארמית, ורק בציבור כשיש שם מנין של עשרה מישראל, אז שכינה עמהם, ותפילתם נשמעת.

מזמור כז בתהלים – לדוד ה' אורי

מראש חודש אלול ועד שמיני עצרת – שמחת תורה (כולל) אומרים כל בקר וערב – "לדוד ה' אורי", ואומרים אחריו קדיש יתום. משנה ברורה תקפא, ב. כתב שיש לאומרו בבק, ובערב לאחר תפילת מנחה – הדגיש במנחה כיון שיש הסוברים שאין לומר תהילים בלילה. אמנם כיום בנוסח אשכנז נאמר בתפילת ערבית. הבחנה נוספת בין אשכנז לספרד ביום שיש בו מוסף. בנוסח אשכנז אומרו לאחר מוסף. בנוסח ספרד (החסידים) מזמור זה קשור לשחרית. ביום שיש בו מוסף אומרים אותן לאחר שיר של יום. ביום רגיל יש בנוסח ספרד האומרים אותו לאחר שיר של יום ויש שקבעו לאומרו בסיום התפילה, לאחר שמיעת תקיעת שופר.

מנהג זה מקורו במדרש: 'ה' אורי' – בראש השנה, 'וישעי' – ביום הכיפורים, ואחר כך: 'כי יצפנני בסוכה' – רמז לסוכות. בספר שם טוב כתב, כי יש עניין סגולי באמירת מזמור זה בימים אלו: "הוא מובטח שיוציא שנותיו וימיו בטוב ויכניע על ידי זה כל המקטרגים ויוציאן בדימוס זכאין בדין".

נוהגים גם לומר אחרי התפילה מזמורי תהלים. במשך חודש אלול נוהגים לומר עשרה מזמורים, כדי לסיים פעמיים ספר תהלים לפני ראש השנה. בעשרת ימי תשובה מרבים במזמורים, כדי לסיים עוד פעם ספר תהלים (משנה ברורה תקפא, ב).

בדרכי חייני

לעילוי נשמת הרב אורי דסברג ז"ל

בעניין חובת ההשתדלות.

בעניין מעשרות כתוב בפרשה "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו למען יברכך יהוה אלהיך בכל מעשה ידך **אשר תעשה**" הפסוק מדבר על לויים, יתומים ואלמנות שיש להם קשיי פרנסה מיוחדים ומסביר שהמצב הבריא באושר הישראלית הוא שעם ישראל דואג להם לפרנסה (בעזרת הפרשת תרומות ומעשרות). הפס' מסיים בכך שבזכות החסד הזה ה' יברך את עם ישראל בכל מעשה ידיו, אמנם הפס' מוסיף בסוף את המילים **'אשר תעשה'** שנראות לכאורה מיותרות. הרי ברכת ה' לכאורה איננה תלויה במעשיו של האדם אלא מגיעה מעת ה'. וכך דרשו במדרש תהילים קל"ו, כט"ל**למען יברכך ה' אלוקיך' – יכול אפילו יושב ובטל? תלמוד לומר (דברים י"ד כ"ט): 'בכל מעשה ידך אשר תעשה'**.¹ המדרש מסביר עיקרון חשוב בכל העניין של ברכת ה'. ברכת ה' איננה מגיעה במקום אשר אין שם השתדלות. וכן כתוב בעל חובת הלבבות בשער הבטחון (פרק ד') "כמו שאין ביד הבריות לא חייו ולא מיתתו, ולא חליו ובריאותו, כך לא נמסרו לידם פרנסת מזונו ומחייתו ולבושו ושאר צרכי גופו. ואע"פ שברורה לו אמונתו שענינו נתון לגזרת הבורא יתברך, ומה שבוחר לו ה' אין בחירה יפה הימנה, הוא מחויב לטרוח על עניני צרכיו, כטוב לו ביותר לפי ראות עיניו". אם כן רואים שבשביל שנזכה שברכת ה' תחול עלינו הננו מחויבים לעשות קודם כל מה שביכולתנו ולבטוח בה' לגבי מה שכבר איננו ביכולתנו. כמו"כ כותב המסילת ישרים בפרק כא' **"וכבר היה האדם יכול להיות יושב ובטל, והגזרה היתה במקמת, אם לא שקדם הקנס לכל בני האדם, 'בועת אפיך תאכל לחם' (בראשית ג'). אשר על כן, חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון. והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי, אשר אין להמלט ממנו. על כן אמרו (ספרי): 'יכול אפילו יושב בטל? תלמוד לומר: 'בכל משלח ידך אשר תעשה'. אך לא שההשתדלות הוא המועיל, אלא שההשתדלות הוא המוכרח, וכיוון שהשתדל הרי יצא ידי חובתו"**. בעניין עד היכן חובת ההשתדלות כותב הרמח"ל בפרק ט' "והכלל להבחין בין שתי היראות הוא מה שחלקו חכמים זכרונם לברכה באמרם (פסחים ח, ב) היכא דשכיח הזיקא שאני. כי מקום שההיזק מצוי ונדוע, יש להשמר. אך מקום שאין ההיזק נודע, אין לירא". הרמח"ל מגדיר שחובת ההשתדלות קיימת בכל מקום שההיזק מצוי. כולנו עדים לתאונות שמרחשות מדי יום וע"כ מסתבר לומר שהכביש נחשב מקום שההיזק מצוי ועל כן יש חובה מיוחדת להזהר בכל דרך שיכולה להפחית את הסיכון ובעזרת ה' מתוך כך תחול עלינו ברכת ה'. (כל זאת מלבד הדברים האסורים מהתורה, כגון לעבור על החוק שנקבע על ידי מומחים על מנת לשמור על בטחוננו. (עייין פניני הלכה ליקוטים ב' עמ' 211).

עמיחי זונטג, ישיבת מעלה אליהו, תל-אביב.

העלון מוקדש לזכר ולע"נ הבחור **יוגב בן מזל ז"ל ודניאל פנחס** הי"ו.
 טבע בים ת"א
 ב-כ"ב במנחם אב תשנ"ז.
 יהי זכרו ברוך!